

**APORTUL BISERICII
LA MAREA UNIRE DE LA
1 DECEMBRIE 1918**

www.editurauniversitara.ro

ADRIAN IGNAT

**APORTUL BISERICII
LA MAREA UNIRE DE LA
1 DECEMBRIE 1918**

**EDITURA UNIVERSITARĂ
București**

CUVÂNT ÎNAINTE

Marea Unire din 1918 reprezintă unul dintre acele momente din istoria națională care va atrage permanent interesul istoricilor. Și asta nu numai pentru că evenimentele din acel an de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia încununează un proces de importanță fundamentală pentru noi ca români. Și nici pentru că permanent apar informații ce îmbogățesc sau luminează aspecte mai puțin cunoscute sau chiar necunoscute ale Marii Uniri. Ci, pentru că simțim permanent nevoia – astăzi mai mult decât oricând – să ne raportăm la momente de glorie ale istoriei noastre, să ne recâștigăm încrederea în noi – ca indivizi și ca națiune – și să putem privi cu mai multă încredere spre viitor.

Aceștia au fost și factorii care m-au determinat să accept propunerea doctorandului Adrian Ignat de a realiza o lucrare de doctorat cu tema „*Aportul Bisericii la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918*”. Doctorandul însuși mărturisește că a făcut această opțiune convins fiind că „tematica aleasă [...] se justifică cu prisosință pentru ceea ce a reprezentat Unirea din 1918 pentru istoria noastră ca națiune și pentru viitorul nostru ca stat național”.

Planul lucrării este bine structurat, menit să evidențieze rolul important al Bisericii în Marea Unire din 1918, ca o încununare a activității de secole a acestei instituții, în sprijinirea promovării ideii naționale în toate provinciile istorice românești.

După „Introducere”, în care autorul face o prezentare a lucrării și bibliografiei folosite, în primul capitol, intitulat „*Biserica Ortodoxă și românitatea. Considerații*”

generale”, doctorandul analizează rolul Bisericii Ortodoxe în istoria poporului român și raportul dintre Biserică și națiune în spațiul românesc. Factorul creștin – arată autorul – este prezent încă din perioada procesului de romanizare a triburilor daco-geto-tracilor, încât se poate afirma că latinitatea și creștinismul se află la originea poporului român. În continuare, în cadrul capitolului sunt dezbătute diverse opinii privind problema continuității românești, rolul Bisericii în dezvoltarea culturii române, raporturile Biserică-Stat în Țările Române („simfonia bizantină”) etc. Strânsa legătură între destinul Bisericii Române și cel al Țărilor Române este susținută de autor prin paralelismul între împlinirile în plan statal și bisericesc de-a lungul secolelor. Astfel, el arată că întemeierea statelor feudale românești a fost urmată la scurt timp de întemeierea primelor mitropolii, unirea din 1859 a însemnat și unirea celor două Biserici sub un mitropolit primat, independența cucerită în 1877-1878 a fost curând urmată de recunoașterea autocefaliei bisericești (1885), iar Marea Unire din 1918 a fost urmată în plan bisericesc de unificarea bisericească și ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la statutul de Patriarhie (1925).

În capitolul al doilea al lucrării (*„Contribuția Bisericii din provinciile istorice românești aflate sub stăpânire străină la promovarea ideii naționale, până la 1914”*), în peste 150 de pagini autorul prezintă acțiunea Bisericilor românești din Transilvania, Banat, Basarabia și Bucovina pentru păstrarea identității naționale, cucerirea de drepturi politice și greutățile pe care le-au avut de învins. În Transilvania Bisericile românești – Ortodoxă și Unită – s-au afirmat ca luptătoare pentru drepturile politice, culturale și, desigur, religioase ale românilor. În lucrare sunt prezentate contribuțiile aduse în afirmarea

românismului în Ardeal, atât de reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe (Andrei Șaguna, Miron Românul, Miron Cristea etc.), cât și Greco-Unite (Inochentie Micu Klein, Grigore Maior, Iuliu Hossu etc.).

În Banat, în Bucovina și în Basarabia, în condiții deosebit de grele, Biserica Ortodoxă a reușit să se opună politicilor de deznaționalizare ale autorităților ocupante, să dezvolte cultura națională, să cultive limba românească. Autorul amintește nume de slujitori ai Bisericii care s-au remarcat în lupta națională, precum mitropolitul Veniamin Costache, Gavril Bănulescu-Bodoni, episcopul Vladimir din Basarabia, sau Dosoftei Herescu, mitropolitul Silvestru Morariu-Andrievicei, Vladimir Repta și alții în Bucovina.

În capitolul al treilea („*Biserica în slujba ideii naționale în anii primului război mondial, 1914-1918*”), doctorandul analizează principalele evenimente din România și teritoriile românești aflate încă sub stăpânire străină în anii primului război mondial. Încă în ajunul războiului – se arată în lucrare – în rândul românilor era larg împărtășită credința apropiatei realizări a Unirii, pe care Biserica și slujitorii săi nu numai că și-o însușeau, dar o și promovau, de o parte și de alta a Carpaților, în ciuda pericolelor la care se expuneau slujitorii ei.

În Vechiul Regat slujitorii Bisericii Ortodoxe Române s-au aflat în anii 1916-1918 pe câmpul de luptă, ca preoți confesori (în august 1916 fusese creat Serviciul Religios de pe lângă Marele Cartier al Armatei Române, al cărui șef a fost numit preotul Constantin Nazarie) sau în calitate de slujitori în serviciul sanitar, mulți dintre ei pierzându-și viața. În aceeași perioadă, pe teritoriul ocupat vremelnice de Puterile Centrale, preoți și alți slujitori ai Bisericii au suferit un regim de teroare, au fost uciși, deportați, arestați, maltratați, închiși, obligați să se

refugieze în teritoriul liber etc.; ei s-au opus jafului ocupanților asupra locuitorilor, cât și a bunurilor și odoarelor bisericești.

Totodată autorul prezintă situația grea a Bisericii Române și a slujitorilor ei din Transilvania, Banat, Basarabia și Bucovina, care în ciuda tuturor vicisitudinilor nu au renunțat la lupta lor în plan național, au păstrat vie credința românilor în victoria finală, dincolo de situația existentă pe front la un moment dat.

În capitolul al IV-lea al lucrării, intitulat „*Biserica și Marea Unire din 1918*”, doctorandul analizează evenimentele legate de împrejurările interne și internaționale în care în martie, noiembrie și decembrie 1918 la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia, Adunările reprezentative ale românilor din Basarabia, Bucovina și Transilvania au proclamat unirea acestor teritorii românești cu Țara. Pe baza unor informații documentare bogate, parțial inedite, doctorandul prezintă rolul Bisericii românești din cele trei provincii românești în organizarea acestora ca „țări românești” și implicarea Bisericii și slujitorilor ei în pregătirea evenimentelor din 27 martie/9 aprilie, 15/28 noiembrie și 18 noiembrie/1 Decembrie 1918 din Chișinău, Cernăuți și, respectiv, Alba Iulia.

În capitolul al V-lea („*Unificarea bisericească – factor de întărire a unității politice a statului român*”) autorul analizează procesul de unificarea a „Bisericii dominante în statul român” – cum era calificată Biserica Ortodoxă în Constituția din 1923 (despre Biserica greco-catolică se spunea „că are întâietate față de celelalte culte”) – proces apreciat de doctorand ca factor de întărire a unității politice a statului român. Aceași semnificație a avut și ridicarea scaunului arhiepiscopal și mitropolitan al Ungrovlahiei la rangul de scaun Patriarhal, hotărâre luată

de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române la 4 februarie 1925 și aprobată de Senat la 12 februarie și de Camera Deputaților la 17 februarie 1925.

Un capitol de „Concluzii” și o listă cu „Bibliografia” folosită de autor la redactarea lucrării încheie teza de doctorat.

În concluzie:

1. Lucrarea doctorandului Adrian Ignat tratează o temă mereu actuală datorită importanței sale: Marea Unire din 1918. În cadrul acestui proces la care a participat întregul popor român, doctorandul evidențiază contribuția Bisericii și a slujitorilor ei;

2. Bibliografia folosită de autor este bogată și diversificată. În mod deosebit dorim să evidențiem arhivele Mitropoliei greco-catolice de la Blaj, Cancelariei Sfântului Sinod, Mitropoliei Timișoarei și Episcopiei Ortodoxe de la Arad, la care adăugăm fondul Inspectoratului Cleric Militar de la Arhivele Militare, Pitești;

3. Doctorandul demonstrează că posedă metodologia cercetării științifice. Expunerea sa este clară, opiniile exprimate sunt bine argumentate.

Cele de mai sus mă determină să propun și să susțin acordarea titlului științific de „Doctor în Istorie” domnului Adrian Ignat și îl felicit.

7 iunie 2010

Prof. Univ. Dr. Ion Calafeteanu

INTRODUCERE

Subiectul ales spre a fi tratat, dedicat contribuției factorului bisericesc la realizarea Marii Uniri, se justifică cu prisosință pentru ceea ce a reprezentat unirea din 1918 pentru istoria noastră ca națiune și pentru viitorul nostru ca stat național. Am dorit ca prin demersul meu anumite aspecte ale acestui subiect să fie analizate, clarificate și prezentate într-o formă care să întregască cunoașterea rolului jucat de Biserica Română - Ortodoxă și Greco-Catolică – la marele act național din 1 Decembrie 1918.

În întreaga noastră istorie Biserica românească și-a adus obolul la propășirea poporului român prin cuvânt și faptă la propășirea poporului român. Sub pelerina Bisericii cultura și spiritualitatea românească a putut crește, aducând roade bune la vremea cuvenită; în tinda Bisericii, pentru o lungă perioadă de timp, școala românească s-a putut dezvolta; sub oblăduirea ei, patrioții români și-au exprimat ideile; cu rugăciunea și binecuvântarea ei soldații români și toți luptătorii pentru unitate au reușit să ducă la îndeplinire idealurile lor.

Nicolae Iorga aprecia că „*istoria este un tribunal suprem în care se judecă faptele popoarelor, ale națiunilor și a întregii omeniri*”¹. În îndelungata luptă a românilor pentru independență și unitate, niciodată o idee, un ideal nu a polarizat cu atâta forță voința unei întregi

¹ A se vede acest lucru la Prof. Dan Popescu, *Contribuții la cunoașterea relațiilor de colaborare și prietenie între conducătorii clerului Bisericii Ortodoxe și conducătorii clerului Bisericii greco-catolice unită cu Roma*, în „*Altarul Banatului*”, XV (2004), nr. 4-6, p. 21.

națiuni, ca în anii grei ai primului război mondial. Cauza unității a generat acte de eroism și de bravură săvârșite de armata română în luptele de peste Carpați, în bătăliile pentru apărarea trecătorilor și a teritoriului Munteniei, în marile confruntări de la Mărăști, Mărăsești și Oituz din vara anului 1917. Idealul național a fost prezent și a condus acțiunile politice și diplomatice, faptele de arme, creația artistică și literară a acelei epoci. Activitatea politică și propagandistică, desfășurată peste hotare, îndeosebi în Franța, Italia, S.U.A., Anglia etc., a fost și ea remarcabilă în acei ani.

Anul 1918 a reprezentat în istoria poporului nostru anul marilor sale realizări pe tărâm național, încununarea victorioasă a unui lung șir de așteptări și de renunțări, de lupte și de sacrificii pentru un crez, pentru un ideal: desăvârșirea statului național unitar. Națiunea română și-a realizat multisecularul ei vis în împrejurări internaționale prielnice, dar pentru al căror curs favorabil au sângerat din belșug fiii săi. Documentele din vremea aceea arată atmosfera încărcată de patriotism în care poporul român și-a realizat unitatea națională. Hotărârile de unire din 1918 au fost luate în cadrul unor organisme larg reprezentative, constituite pe baze general-democratice. Aceasta a dat acestor hotărâri un caracter cvasi-plebiscitar.

Înfăptuitorul Marii Uniri din 1918 a fost poporul român, în întregimea sa. Vasile Goldiș, unul dintre militanții pentru unificarea statală deplină, afirma: „*România Mare nu este creația partidelor politice sau a armatei, ci a evoluției istorice, ce nu poate fi oprită de nici o forță umană*”². Iar Nicolae Iorga, cu inegalabila sa forță

² Vasile Goldiș, *Scrieri social-politice și literare*, Editura Facla, Timișoara, 1976, p. 43.

de pătrundere, a apreciat că cele două mari etape, în care poporul român și-a realizat și și-a desăvârșit unitatea - 1859 și 1918 - au marcat „*consacrarea în domeniul realității a unei stări de conștiință care a existat întotdeauna, de la originea însăși a neamului nostru*”³.

În primul capitol al lucrării („*Biserica Ortodoxă și românitatea. Considerații generale*”) am căutat să evidențiez diverse opinii privind raportul dintre Biserica Ortodoxă și poporul român. Am arătat că Biserica Ortodoxă din România este o Biserică indigenă, cu genealogia și caracterul ei consacrat de o tradiție specifică. La noi, între Biserică și stat, după modelul bizantin, a existat și există o simfonie perturbată numai de evenimente absolut incidentale. Mai mult decât la celelalte popoare, la noi, la români, legătura simbiotică dintre Ortodoxie și națiune nu numai că nu poate fi negată, dar își găsește originea și susținerea în însăși etnogeneza noastră. Tocmai de aceea legătura dintre cele două elemente este mult mai puternică și nu poate fi desfăcută. Ori de câte ori în viața poporului român a existat un moment de răscruce, ori când s-au împlinit anumite idealuri scumpe tuturor românilor, atunci și în viața Bisericii strămoșești au avut loc mutații ce au generat emulații spirituale și împliniri bisericești.

Capitolul al II-lea al lucrării („*Contribuția Bisericii din provinciile istorice românești aflate sub stăpânire străină la promovarea ideii naționale, până la 1914*”) prezintă lupta Bisericilor românești din Transilvania (Biserica Ortodoxă și Biserica Greco-Catolică), din Basarabia (Biserica Ortodoxă) și din Bucovina (Biserica Ortodoxă). În Transilvania, deși alcătuiau majoritatea

³ Nicolae Iorga, *Note despre Unirea românească*, în „**Revista istorică**”, 1920, p. 1.

zdrobitoare a populației, românii erau considerați „tolerați” pe pământul strămoșilor. În lupta pentru drepturile românilor, Biserica Ortodoxă și, după unirea unei părți a credincioșilor români cu Roma, și Biserica Greco-Catolică s-au afirmat ca luptătoare pentru drepturile credincioșilor români. În lucrare sunt prezentate contribuțiile unor oameni ai Bisericii, ortodocși (Andrei Șaguna, Dimitrie Comșa, Daniil Popovici-Barcianu, Miron Romanul, Ioan Mețianul, Miron Cristea, etc.) sau greco-catolici (Inochentie Micu Klein, Grigore Maior, Iuliu Hossu, Ioan Bob, Ioan Para, Dimitrie Radu, Vasile Hossu, Victor Mihali, etc.) la apărarea drepturilor românilor și la promovarea ideii naționale prin Biserică și școală.

În capitolul al III-lea, intitulat „*Biserica în slujba ideii naționale în anii primului război mondial (1914-1918)*”, este prezentată contribuția Bisericii și a slujitorilor ei din Vechiul Regat pe câmpul de luptă și în serviciul sanitar al armatei române, suferințele îndurate de preoți și slujitori ai Bisericii pe teritoriul vremelnice ocupat (uciși, deportați, arestați, închiși, maltratați, refugiați, etc.), jaful militarilor puterilor ocupante asupra bunurilor și odoarelor bisericesti, ajutorul acordat populației de serviciul religios al armatei, etc. Totodată este prezentată situația Bisericii românești și a slujitorilor ei în Transilvania și Banat, în Basarabia și Bucovina, suferințele îndurate, dar și amplificarea sentimentului național în rândul românilor și organizarea luptei pentru unitate națională.

Evenimentelor din anul 1918, care au dus la realizarea Marii Uniri, le este rezervat capitolul al IV-lea, intitulat „*Biserica și Marea Unire din 1918*”. Sunt prezentate condițiile interne din fiecare provincie istorică românească în care s-au luat hotărârile de unire, rolul Bisericii și al clerului în unire, implicarea lui în evenimentele din martie

1918 din Basarabia, din noiembrie din Bucovina și din decembrie din Transilvania. De asemenea este analizat cadrul internațional complex în care s-au luat hotărârile de unire de la Chișinău, Cernăuți și Alba-Iulia.

Ultimul capitol („*Unificarea bisericească – factor de întărire a unității politice a statului român*”) analizează evenimentele legate de stabilirea unei organizări unitare a Bisericii Ortodoxe în România după Unire, întrucât fiecare provincie istorică unită cu Țara avea propria ei organizare bisericească. Inițiativa în această direcție a aparținut Bisericilor Ortodoxe din noile teritorii unite cu țara, Bisericii Ortodoxe din Transilvania și Basarabia, sprijinită și de celelalte Biserici provinciale românești. Acest proces, declanșat încă din 1919, a cunoscut desăvârșirea în 1925 prin crearea Patriarhiei Române și alegerea în scaunul patriarhal a mitropolitului primat Miron Cristea.

Pentru realizarea lucrării am cercetat documente aflate în Arhiva Cancelariei Sfântului Sinod din București, Arhiva Mitropoliei greco-catolice de la Blaj, Arhiva Episcopiei ortodoxe române din Arad, Arhiva Mitropoliei Banatului (Episcopia Caransebeșului), Fondul Inspectoratului Clerului Militar aflat în Arhivele Militare Române din Pitești. De asemenea, am folosit numeroase culegeri de documente, din care doresc să semnez în primul rând cele opt volume apărute până în 1989 la Editura Științifică și Enciclopedică, dedicate evenimentelor de la 1918. De asemenea am cercetat o serie de publicații (amintesc dintre acestea „Albina”, „Cultura Creștină”, „Gazeta Transilvaniei”, „Telegraful Român” și altele), precum și lucrări cu caracter general sau special semnate de Alexandru Boldur, Ion Bria, Petre Cazacu, Nicolae Ciachir, V. Curticăpeanu, Ștefan Pascu, Onisifor Ghibu, Vasile Goldiș, Nicolae Iorga, Ioan Lupaș, Nestor Vornicescu, Ion

Nistor, Mircea Păcurariu, Zenovie Pâclișanu, T.V. Păcățian, Antonie Plămădeală, Daniel Prodan, Maria Someșan, Dumitru Stăniloae și alții.

De asemenea, pe parcursul acestei teze am folosit lucrările unor teologi și istorici ai Bisericii Ortodoxe Române și ai Bisericii Greco-Catolice, precum: Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, Pr. Dr. Ioan Lupaș, Ioan Moraru, Pr. Zenovie Pâclișanu, Maria Someșan, etc., lucru ce mi-a permis să am o perspectivă largă asupra implicării Bisericii în societate și în istoria poporului român. Fără o implicare asiduă a Bisericii în realizarea acestor evenimente, precum și prin atingerea unor obiective bisericești de maximă importanță, ulterior evenimentelor politice, societatea românească actuală ar fi fost lipsită de întreaga perspectivă a evenimentelor.

În încheiere, doresc să mulțumesc tuturor celor care m-au ajutat să reușesc să finalizez proiectul la care m-am angajat în urmă cu trei ani, și în primul rând familiei mele.

Mulțumiri, de asemenea, D-l Prof. Univ. Dr. Ion Calafeteanu pentru îndrumările date și sprijinul pe care l-am găsit întotdeauna la Domnia Sa.